

ANKARAA HUUMEPOLITIikkaA

JUHA PARTANEN

Monissa länsimaissa yhä useammat ovat sitä mieltä, että laittomat huumeet ovat luisuneet hallinnasta. Niiden kauppaa ja käyttöä ei pystytä kontrolloimaan perinteisin menetelmin. Huumeiden vastaisista sodista huolimatta kansainvälinen huumeakauppa korjaa suunnattomia voittoja. Huumeiden käyttö on vakiintunut osaksi monien väestöryhmien elämää ja sen seuraukset vaikuttavat ikävällä tavalla yhteisöelämään. Kun sekavuustilassa oleva huumeiden käyttäjä työntää New Yorkin maanalaisessa mitään aavistamattoman korealaisnaisen lähestyvän junan alle, tapahtuma ei voi olla hätkähdyttämättä.

Huumeet herättävät vahvoja tunteita ja täysin vastakkaisia mielipiteitä. Eräät ajattelevat, että huumeiden kontrolloitu laillistaminen eliminoisi huumerikollisuuden ja vähentäisi ratkaisevasti käytöstä aiheutuvia ongelmia. Mutta olen myös kuullut useamman kuin yhden amerikkalaisen pohtivan, mahtaisiko kuolemanrangaistuksesta olla apua.

Auttaisivatko ankarat rangaistukset? Tein äskettäin opintomatkan Singaporeen ja Japaniin, haastattelin viranomaisia ja tutkijoita sekä tutustuin dokumenttiaineistoihin. Kummankin maan huumetilanne ja -politiikka poikkeavat olennaisesti länsimaisesta ja myös toisistaan. Kun seuraavassa esitän tietoja näistä asioista, niin ajatuksena ei ole, että näiden maiden toimintalinjat olisivat suoraan sovellettavissa länsimaiden tilanteeseen. On kyse siitä, että erilaisten maiden tarkastelu auttaa näkemään, millaiset tekijät vaikuttavat huumetilanteeseen ja huumekontrolliin. On kyse myös siitä, että Aasian maiden vahvistunut taloudellinen asema on antamassa lisää

painoa näiden maiden näkemyksille kansainvälisessä huumeepolitiikassa.

SINGAPORE: "CHASING THE DRAGON"

Singapore tunnetaan hyvin tiukasta huumeiden vastaisesta linjasta. Maahan saapuva turisti saa ensimmäiseksi täytettäväkseen lomakkeen, jossa lukee punaisin kirjaimin "WARNING DEATH FOR DRUG TRAFFICKERS UNDER SINGAPORE LAW". Kansainvälistä huomiota ovat saaneet etenkin ulkomaisille huumeiden salakuljettajille langetetut kuolemanrangaistukset, viimeksi hollantilaisen insinöörin hirttäminen syyskuussa 1994. Hollannin kuningattaren ja EU:n vetoomukset tuomiosta eivät auttaneet. Kuolemanrangaistus huumerikoksista on otettu käyttöön myös esimerkiksi Thaimaassa, Malesiasa ja viimeksi Filippiineillä, mutta Singapore harjoittaa kaikkein tiukinta huumeiden ja muidenkin asioiden vastaista politiikkaa, purukumikieltoon saakka.

Englantilaisen siirtomaahallinnon aikana oopiumin polttaminen oli varsin tavallista Singaporen kiinalaisväestön keskuudessa. Sen tuotanto oli siirtomaahallinnon monopolina ja siitä saatavat myyntitulot tärkeä hallituksen tulolähde. Oopiumi kiellettiin vasta vuonna 1946. Sen jälkeiset toimet salakaupan eliminoimiseksi ja käyttäjien hoitamiseksi saivat aikaan sen, että Singaporen itsenäistyessä vuonna 1965 oopiumiongelma oli miltei täysin poissa päiväjärjestyksestä.

Uusi vaihe alkoi 1970-luvun alussa, kun heroinin polttaminen ("chasing the dragon")

alkoi nopeasti laajeta nuorison keskuudessa. Vuonna 1977 heroiinista riippuvaisia arvioitiin olevan 14 000. Huumeiden vastainen laki on vuodelta 1973, ja lainsäädäntöä on sittemmin tiukennettu useaan kertaan. Rangaistukset huumeiden hallussapidosta ja välittämisestä ovat ankaria, ja ne on porrastettu aineen laadun ja määrän mukaan. Pakollinen kuolemanrangaistus huumeiden välittämisestä on ollut voimassa vuodesta 1975 lähtien. Nykyisin siihen riittää, jos pidätetyllä on hallussaan vaikkapa 15 grammaa heroiniä tai 200 grammaa hasista. Lain voimassaoloaikana noin 80 ihmistä on saanut hirttotuomion, puolet heistä ulkomaalaisia. Heroiini on peräisin ”Kultaisen kolmion” alueelta Kaakkois-Aasiasta. Eniten sitä tuovat maahan lukuisat ”muurahaissalakuljettajat”, jotka päivittäin ylittävät Singaporea ja Malesiaa yhdistävän sillan.

Huumerikollisuuden torjumisen lisäksi Singaporessa on luotu vankilahallinnon yhteyteen mittava huumeiden käyttäjien rehabilitointijärjestelmä. Maassa toimii kahdeksan rehabilitaatiokeskusta, joissa kiinni joutuneet huumeiden käyttäjät erotellaan sen mukaan, kuinka moninkertaisesta uusijasta on kysymys. (Erillinen luottimien haistelijoille tarkoitettu rehabilitaatiokeskus on nyttemmin suljettu tarpeettomana.) Ensi- ja toiskertaisten huumeiden käyttäjien käsittely kestää 3–6 kuukautta ja siinä pääpaino on ”shokkiterapialla”: vieroitus ilman lääkkeitä (”cold turkey”), fyysiset harjoitukset ja työnteko tiukan kurin alaisena, videoita kuolemantuomittujen haastatteluista, ruoskimisrangaistuksista ja yliannostuksen aiheuttamista kuolemantapauksista. Vankilamaisissa selleissä on 15–20 asukkaa, rikkomuksista rangaistaan ruoskimalla. Jotkut ensikertalaiset saattavat selvitä kahden viikon käsittelyllä, minkä jälkeen heidät asetetaan jälkivalvontaan. Moninkertaisten uusijoiden käsittely voi kestää jopa kolme vuotta ja on rangaistuksellinen. Tarkoituksena on osoittaa, että huumeiden käytöstä joutuu maksamaan kovan hinnan, ja samalla eristää huumeiden käyttäjä yhteiskunnasta pitkäksi aikaa.

Rehabilitaation jälkeen huumeiden käyttäjää saattaa odottaa vankilatuomio hallussapidosta. Joka tapauksessa hän joutuu kaksi vuotta kestävään valvontaan, jossa usein toistuvien virtsatestein tarkistetaan, onko käyttö alkanut uudelleen, ja vapaa-ajan kotiarestin avulla tai elektronisin laittein kontrolloidaan hänen liikkumistaan. Erilliset organisaatiot, jotka toimivat vankilahallinnon osana tai vapaaehtoisvoimin, tarjoavat neuvontaa, sovittelevat perhesuhteita ja pyrkivät löytämään valvotuille työpaikkoja.

Huumeongelman torjuntaan, myös huumevalistukseen, on Singaporessa pantu paljon resursseja ja rehabilitaatiojärjestelmää on jouduttu miettimään moneen kertaan uudelleen. Linja on koko ajan tiukentunut, ja tällä hetkellä keskustellaan huumeiden käyttäjien ruoskimisesta. Tähänastiset tulokset eivät nimittäin ole rohkaisevia. Käyttäjien määrä on lisääntynyt ja salakuljetus jatkuu. Vankiloissa noin neljännes vangeista on huumerikoksista tuomittuja. Kesäkuun lopussa 1994 rehabilitaatiossa oli 17 700 huumeiden käyttäjää, jälkivalvonnassa noin 7 000, ja saman verran arvioitiin olevan maan alla, mistä he ennemmin tai myöhemmin väistämättä joutuvat pidätetyiksi. Noin 70 prosenttia rehabilitoiduista aloittaa käytön uudelleen, ja 75 prosentilla moninkertaisista uusijoista on tilillään rikoksia.

Nämä ovat melkoisia lukuja maassa, jossa on kolme miljoonaa asukasta ja työvoimapula. Singapore on monirotuinen ja monikulttuurinen yhteiskunta, jonka asukkaista 76 prosenttia on kiinalaisia, 15 prosenttia malaijeja ja 6,5 prosenttia intialaisia. Huumeiden käyttö on vahvasti keskittynyt malaijiväestöön, sillä yli puolet käyttäjistä on malaijeja, tyypillisesti nuoria ja vähän koulutettuja miehiä, syrjäytyneitä. He näyttävät olevan hinta, jonka Singapore on joutunut maksamaan nopeasta teollistumisesta ja vaurastumisesta. Singaporelaiset lienevät aivan oikeassa sanoessaan, että heidän huumeongelmansa ei ole lääketieteellinen ongelma, se on sosiaalinen ongelma ja käyttäytymisongelma.

Ennen toista maailmansotaa huumeiden käyttö Japanissa oli harvinaista, mutta 1950-luvulta lähtien huumekontrolliin on kohdistettu paljon huomiota. Japanin erityisenä ongelmana ovat olleet stimulantit (amfetamiini, metamfetamiini). Sodan aikana niillä nostatettiin sotilaiden taistelukykyä ja teollisuuden tuotavuutta. Sodanjälkeisen miehityksen sekavissa oloissa käyttö laajeni epidemian luonteiseksi, sillä amerikkalaiskäsitelmien mukaan stimulantit eivät kuuluneet kontrolloitaviin aineisiin, eikä miehitysvallan hajottama poliisiorganisaatio pystynyt tehokkaaseen toimintaan. Pahimmillaan yli puolen miljoonan ihmisen arvioitiin olleen stimulanttien säännöllisiä käyttäjiä. Miehityksen päätyttyä vuonna 1952, kun olot alkoivat kohentua ja kontrollia tuntuvasti kiristettiin, niihin liittyvien pidätysten määrä romahti vuoden 1954 huippuluvusta 55 664 kolmessa vuodessa alle tuhanteen. 1970-luvun alusta lähtien stimulanttien käyttö alkoi uudelleen laajentua – vuonna 1984 pidätyksiä oli 24 372 – mutta uusien toimien ansiosta vuosittaiset pidätysluvut ovat laskeneet noin 15 000:een, samalla kun stimulantteihin liittyvä rikollisuus ja hoidon tarve ovat vähentyneet. Heroiinin ja opiattien käyttö on koko ajan ollut vähäistä, mutta kannabikseen liittyvät pidätykset ovat vähitellen lisääntyneet vuosittain 2 000:n tasolle. Tinnerin ja muiden luottimien haiste luun puututaan tiukasti, ja tämä johtaa nykyään vuosittain vajaaseen 20 000:een pidätykseen, joista valtaosa koskee alaikäisiä.

Japanissa kannetaan jatkuvasti paljon julkista huolta näistä luvuista, vaikka suhteessa 123 miljoonan väkilukuun ne eivät ole suuria ja ovat laskeneet usean vuoden ajan. Huumeiden hintataso on korkea, ja niiden käyttöön liittyvät rikokset ja kuolemantapaukset ovat harvinaisia. Verrattuna mihin tahansa muuhun teollisuusmaahan Japanin huumeongelma on vähäinen.

Mutta pelko siitä, että se saattaa ryöstäytyä käsistä, on todellinen. Yhdysvaltojen ja Län-

si-Euroopan tilanne kavahduttaa japanilaisia, ja sen vuoksi huumeiden käyttöön ja huumerikoksiin suhtaudutaan tiukasti. Stimulanttien ja opiattien käyttäjät joutuvat pakolliseen mielisairaalaanhoitoon. Pääpaino on kuitenkin rikosoikeudellisilla toimilla: poliisin työssä huumeongelmalla on tärkeä sija, ja vankiloissa lähes kolmannes on huumerikollisia. Uusijoiden osuus huumerikollisista on viime vuosina ollut 55–57 prosenttia. Stimulanttien tuotanto tapahtuu nykyään Taiwanissa ja manner-Kiinassa, ja niiden salakuljetus ja välittäminen ovat hyvin organisoitujen japanilaisten rikollisjärjestöjen (yakuza) käsissä. Tietävästi myös eteläamerikkalaiset huumekartellit ovat viime vuosina pyrkineet tunkeutumaan Japanin markkinoille. Mutta kuten monen muunkin alan yrittäjät, ne ovat saaneet tuta, että tämä ei ole helppoa.

Vaikka huumekontrolli on Japanissa määrätietoista ja yleinen mielipide tiukasti huumeita vastaan, on silti syytä panna merkille, että rangaistuskäytäntö ei ole kovin ankara. Verrattessaan lainsäädäntöä ja tuomioistuinten toimintaa huumerikoksissa amerikkalainen kriminologi David Bayley toteaa, että valtaosa syytetyistä selviää ehdollisella tuomiolla, ja päätty näkemykseen, että sekä rangaistusasteikot että oikeuskäytäntö ovat selvästi lievempiä Japanissa kuin Yhdysvalloissa.

EROJA JA YHTÄLÄISYYKSIÄ

Selvin ero edellä tarkasteltujen kahden maan välillä on, että Japani on ainakin toistaiseksi menestynyt huumeongelmansa hoitamisessa, mutta Singaporessa asiat eivät ole yhtä hyvin. Viranomaiset sanovat, että tilanne on hallinnassa, mutta ehdotukset huumeiden käyttäjien ruoskimisrangaistuksista osoittavat, että siihen ei olla tyytyväisiä.

Eroon on tietysti monia syitä. Japanille saariasema ja kulttuurinen eristyneisyys ovat tässä asiassa eduksi; Singapore on puolestaan lähellä maailman suurinta heroinin tuotantoaluetta, Malesian vastainen raja vuotaa, Sin-

gaporen satama on yksi maailman vilkkaimpia ja sen lentokentästä on muodostunut Kaakkois-Aasian lentoliikenteen solmukohta. Mutta maantieteen lisäksi merkittävää on myös se, että Japanissa on pystytty luomaan vahvasti huumeiden vastainen yleinen mielipide, jota japanilaisen elämäntavan yhteisölliset piirteet tukevat. Kulttuuristen tekijöiden merkitystä osoittaa sekin, että Singaporessa huumeiden käyttö on vahvasti keskittynyt malaijiväestöön, jonka väljä elämäntyyli eroaa kiinalaisen valtaväestön työkeskeisestä elämäntavasta.

Jos taas Japania ja Singaporea katsotaan länsimaisen huume politiikan näkökulmasta, niiden yhtäläisyydet korostuvat. Kontrolli on rankaisevaa, ei lääkinnällistä tai terapeuttista, ja ongelmien kasvaessa rangaistuksia on kovennettu. Nuoret pyritään sopeuttamaan yhteiskuntaan, tinnerin haisteluun puututaan tiukasti. Ajatus mietojen huumeiden laillistamisesta torjutaan täysin, ja länsimaiden nykyinen huume tilanne nähdään vaarallisena uhkakuvana. Tähän on historiallisia perusteita: Englantilaisten siirtomaaisäntien harjoittama oopiumin kauppa johti 1840–1842 ns. oopiumisotaan, jonka tuloksena Kiina joutui avaamaan rajansa oopiumin tuonnille ja kokemaan muita nöyryytyksiä länsivaltojen taholta; toisen maailmansodan jälkeen amerikkalaismiehittäjien toimet vaikeuttivat amfeta-

miiniongelman hoitamista. Nämä asiat eivät ole haihtuneet aasialaisesta muistista. Näkemys, että yhteiskunta on aina tärkeämpi kuin yksilön vapaudet ja nautinnot. Sen pohjalta rakentuvassa lainsäädännössä ja oikeuskäytännössä on asioita, joita läntinen oikeustaju vierastaa, mutta joihin se joutuu enenevästi ottamaan kantaa kansainvälisillä keskusteluareenoilla.

Nämä erot ovat niin perustavia, että suoranaisia sovelluksia länsimaiden huume ongelmien hoitamiseen lienee turha etsiä. Vaikka Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa huumeiden vastainen mielipide on vahva ja kontrolli tiukkaa, myös yksilön arvoon perustuva terapeutinen ajattelu vaikuttaa. Huumeiden käyttö halutaan länsimaissa usein määritellä lääketieteellisesti, terveyden kautta, vaikka se on perimmäältään yhteiskuntamoraalin kysymys.

Mutta Singaporen ja Japanin tarkastelu tuo myös selvästi esiin laajentuvien kansainvälisten yhteyksien merkityksen huume ongelman kannalta. Tässä suhteessa tulevaisuus sisältää selviä uhkia. Pysyykö yleinen mielipide yhtä vahvasti huumeiden vastaisena kuin tähän saakka? Pystytäänkö köyhyyden ghettoituminen ja repressiivisten järjestelmien kehittäminen estämään? Oppisimmeko japanilaisten tavoin tuntamaan ylpeyttä omasta kulttuurisesta erikoislaadustamme?